

Hálózatfejlesztések, profilrendezés a kereskedelemben

Az utóbbi években nagy változások mentek végbe a kereskedelemben. Ezek között jelentős a vásárlási körülmények javítása. Igaz, ezek a változások csak lassan és fokozatosan éreztetik hatásukat, mégis a vevők közérzetét jobbá teszik. Az elmúlt években számos új bolt, vendéglő, raktár, áruház létesült, de egyes vállalatok szolgáltatásainak bővülésével, belső szervezéssel is javultak a vásárlási körülmények.

Az elmúlt három évben tervezett és megvalósult hálózatfejlesztésekről, a kereskedelmi egységek profilrendezéséről és a jövő feladatairól beszélgettünk Farsang Lászlóné dr.-ral, a Csongrád megyei tanács kereskedelmi osztályának vezetőjével.

— Milyen hálózatfejlesztéseket irányoztak elő Csongrád megyében a VI. ötéves tervidőszakra, és ezekből eddig mi valósult meg?

— A megyében a VI. ötéves tervidőszak hálózatfejlesztési tervirányzatában 24 ezer négyzetméter bővítés szerepel. Ebből körülbelül 3300 négyzetméter a különböző rekonstrukciók során történő bővítés, 21 ezer pedig teljesen új fejlesztés. Tanácsfejlesztésből 8 ezer négyzetméter, vállalati forrásokból pedig 16 ezer valósult meg. A fejlesztések 80 százalékát a városokban irányozták elő, s ebből 65 százalék kerül Szegedre. Fő célkitűzés, hogy a lakótelepeken és a városközpontokban főleg alapellátást biztosító ABC-áruházakat építsenek. Az elmúlt három év alatt 17 ezer négyzetméter alapterület-bővítést valósítottunk meg, s ebből 5 ezret a községekben. Szegeden tanács beruházással nyitottak ABC-áruházakat az új lakótelepeken, így az Északi városrész I/A, valamint a Rókusi I/A ütemnél. Az Északi városrészben hét bolt, a Felsővárosi lakótelepen pedig négy új bolt kezdte meg működését. Vállalati forrásból korszerűsítették a Széchenyi téri élelmiszerboltot, a nagyáruházban óra- és ajándékrészleg nyílt. Divatcentrum várja a vásárlókat a Széchenyi téren, az Északi városrészben pedig vendéglőt nyitott a Szeged és Vidéke Áfész.

— A lakóházak felújításával összhangban sorra nyitlak az új üzletek Szegeden. A nagyáruház belső- és belvárosi üzlethálózat profilrendezése is elkezdődött. Miért volt erre szükség?

— A belvárosi üzlethálózat profilrendezésére külön tervet hagytak jóvá a Szeged városi Tanács végrehajtó bizottsága. A profilrendezéssel valóban az volt a cél, hogy a megszokott áruellátást nemcsak összességében, hanem részleteiben, az egyes árucsoportokban is megőrizzük, hogy a kínálat a lehetőségek határain belül választékában is megfeleljen a lakosság fizetőképességének, azaz mindenki megtalálja a jövedelmének megfelelő cikket. A profilrendezéssel nyílt meg a Széchenyi téren az Amfora üvegbolt, a Károlyi utcában a evőruhágyár mintaboltja, a Hódiköt mintabolt, a női divatholt helyén pedig az Elegant mintabolt. A Dugonics téren munkaruházati szaküzlet, a Lenin körúton pedig az autósalkatrész bolt helyén könyvszaküzlet nyílt. A Klauzál téren a lakóház felújításával Parfümárnia nyílt meg az idén, szomszédságában pedig az Idegenforgalmi Hivatal reklám- és promograndairója. A Baicsv-Zsilinszky utcában a volt bútorbolt felújítása folyamatban van, itt korszerű sportbolt kezdte meg árusítását. Jövőre várható, a Károlyi utcai rádió-villamosági és csillárbolt bővevényése. A Nagy Jenő utcai Videoton bolt és a mellette levő Éva konfekciószaküzlet bővítése. A Lenin körúti Lurkó gyermekruházati bolt helyén Delta szaküzlet nyílt, rádió, villamosági és elektroakusztikai cikkek mintá utáni értékesítésével. A volt leváltár helyén a Szeged és Vidéke Áfész az S-modell Vállalattal közösen tervezte nagyobb, korszerűbb 300 négyzetméter alapterületű S-modell szaküzlet kialakítását.

— A nagykereskedelmi vállalatok mennyiben vesznek részt bolti hálózatuk fejlesztésében Szegeden?

— Az Északi városrészben a Vidia és a Róviköt nyitott szaküzletet, a Divatáru Nagykereskedelmi Vállalat a Módi butikot alakította ki a Kazinczy utcában. A Tisza Élelmiszer- és Vegyiáru Kereskedelmi Vállalat és a Szegedi Éliker közösen üzemelteti a Diszkont Áruházat. A Fonógyári úti nagykereskedelmi

raktárházban az Amfora és a Deltex Vállalat raktári boltokat nyitott a lakosság és a közületek kiszolgálására.

— Milyen hálózatfejlesztésekről számolhat be a megye többi városában és a községekben?

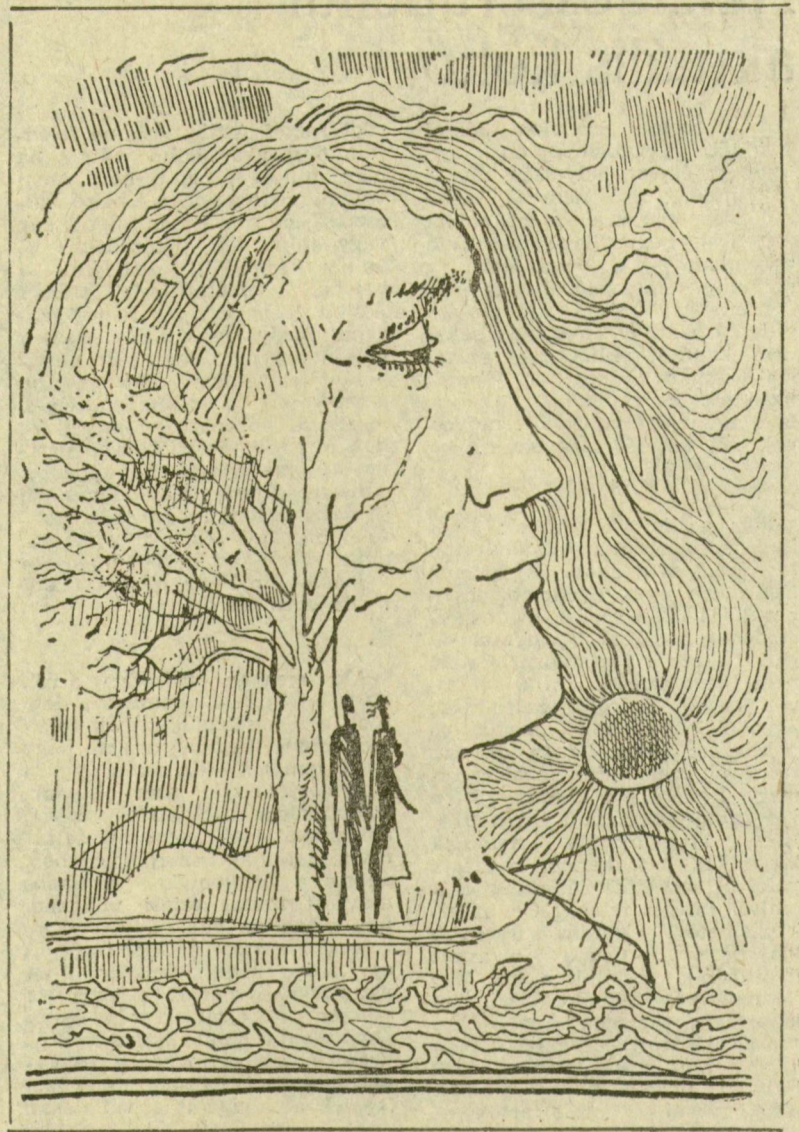
— Hódmezővásárhelyen a Deltex, a Róviköt és a Cipő-nagykereskedelmi Vállalat nyitott saját boltokat. A Kertvárosban és a mérleggyárral szemben korszerű ABC-áruház épült. Szentesen, a Hámán Kató lakótelepen a Zöldért 700 négyzetméteres ABC-áruházat nyitott, a Kossuth utcában a Delta sport-, játék-, jármű- és barkácsboltot üzemeltet, korszerű bisztró várja vendégeit a belvárosban. Makón, a Lenin úton új élelmiszer-, illatszert, ruházati és mezőgazdasági szakbolt épült, de új vendéglő, a Bárány utcai élelmiszerbolt és a Dózsa György utcai áfész mezőgazdasági szakbolt is az elmúlt három évben kezdte meg üzemelését. Csongrádon, a Felszabadulás utcában élelmiszer-, fotó-optika, óra-, ékszerboltot építettek, valamint a Szabadság téren húsbolt nyílt. Közös üzemeltetésben Csongrá-

don Diszkont Áruház is működik. A Zöldért vállalat ABC-áruházat épít, az áfész pedig 700 négyzetméter alapterületű mezőgazdasági szakboltot. Folyamatban van az Erzsébet Szálloda felújítása is, konyháját pedig a gyermek- és diákétkeztetés ellátására bővítik. A községekben a hálózatfejlesztés jelentős hányadát az élelmiszerboltok korszerűsítése jelentette. Így Eperjesen, Bordányban, Domaszéken, Üllésen, Pitvaroson, Felgyón, Mártélyon, Mindszenten, Rúzsán nyílt élelmiszerbolt. Csanádpalotán és Derekegyháza pedig ABC-áruház, Mindszenten, Kisteleken, Pitvaroson és Csanádpalotán új vendéglő kezdte meg üzemelését. Mindszenten gyógyszerár, Mórahalmon és Üllésen új vendéglő épült.

— Szegeden 1984-85-ben még üzembe helyezik a Dóm téren a leváltár földszintjén a 830 négyzetméter alapterületű korszerű ételbárt, az Odessai körúti, a felsővárosi lakótelepi, a Szabadság téri és a makkosházi ABC-áruházakat, valamint a Vám téri mezőgazdasági áruházat.

Az első három évben tervezett és terven kívüli vállalati beruházások együttesen, mintegy 70 százalékos teljesítést jelentenek a kereskedelmi egységek hálózatfejlesztésében. A jelen eredményeinek ismeretében minden biztositék megvan arra, hogy eredményesen teljesítse fejlesztési feladatait a kereskedelem.

BAGAMÉRY LÁSZLÓ

Remények, realitások a bérlklubban

Nem volt még olyan bérl- és keresetszabályozási szisztéma, amelyet ne bíráltak volna szűkmarkúsága miatt. Mert ezek a rendszerek nemcsak arra valók, hogy ösztönözzenek, hanem arra is, hogy feltételekhez kössék, behatárolják a béremeléseket. A helyi kollektívák — és vezetőik is — viszont a kötöttségek oldásában, a személyi jövedelmek növelésében érdekeltek. Minél szorosabbak a kötöttségek, annál határozottabbak az oldási törekvések. A jelenlegi mozgáster pedig — az ismert gazdasági egyensúlyi viszonyok miatt — ugyancsak szűk. Legalábbis ami az adómentes fejlesztési lehetőségeket illeti.

Beszűkült mozgáster

Az adómentesen emelhető bérszínvonal elsősorban és döntő mértékben a vállalati jövedelmezőségtől függ. Ha a jövedelmezőségi mutató 10 százalék, akkor a vállalat 1,2 százalék, ha 20 százalék, akkor 2,4 százalék adómentes bérfeljeltesztet juttat. De ne feledjük, hogy a jövedelmezőségi mutató kiemelkedő teljesítmény esetén is igen szerény viszonyszám, hiszen a számlálóban a nyereség, a nevezőben pedig az állásfolyó-állomány és az év során kifizetett bérek összege szerepel. Adómentes bérfeljeltesztésre használható továbbá a létszámcsokkentésből származó bérmegtakarítás 30-60 százaléka.

A tapasztalatok szerint a teljesítmény alapján a legjobb vállalatok sem jutnak 4-5 százaléknál nagyobb adómentes bérfeljeltesztet. A kifejezetten rosszul gazdálkodó, veszteséges vállalatok is megkapják viszont az 1,2 százalékos, illetve központi bérszabályozás esetén a 2,2-2,7 százalékos adómentes bérfeljeltesztet. Az adóköteles bérfeljeltesztés lehetőségével pedig a progresszíven növekedő adóterhek miatt az élen járó vállalatok sem tudnak igazán élni. Bizonyos fokú kitérésre csupán a kísérleti bérszabályozás nyújt némi reményt. Az Orion például tavaly 6,5, a Taurus Gumipari Vállalat csaknem tíz százalékkal emelhetné bérszínvonalát a kísérletek keretében.

A mezőgazdaságban kezdődtek először bérszabályozási kísérletek. A baksai tsz volt az úttörő, 1980-ban. A következő esztendőben további hat mezőgazdasági termelőszövetkezet követte a példát. Az így szerzett tapasztalatok alapján tavaly márc 92 mezőgazdasági nagyüzemben folytathatták tömeges kísérleteket. A népgazdaság többi ágában először 1983-ban összesen 29 vállalat — közülük legtöbbször az építőiparból — kezdte el az új kísérleti keresetszabályozás feltételei mellett dolgozni. Az új szabályozásba bevont vállalatok és dolgozók köre 1984-ben jelentős mértékben tovább szélesedett. Jelenleg — a mezőgazdasági üzemeken felül — mintegy száz vállalat 350 ezer dolgozója tevékenykedik az általánostól eltérő szabályozási feltételek között. Olyan tömeges tapasztalatszerzésre nyílik így lehetőség, hogy helyesebb ma már a bérszabályozás egyik új formájáról, semmint kísérletekről beszélni.

A klubtagság feltételei

A bérszabályozási útkeresés az érdekelt kollektívák osztatlan helyeslésével és a kívülretek irigykedésével találkozott min-

denült. Népszerűségére jellemző, hogy jelenközben, vállalkozóban nem volt hiány. Sőt válogatni lehetett a pályázók közül. Így csak azok léphettek be az új bérlklubba, amelyek leginkább megfeleltek a velük szemben támasztott követelményeknek. Ilyen követelmény a dinamikus gazdasági fejlődés, mindenekelőtt az egyensúly javítását szolgáló, kiemelt tevékenységi körökben. A kellő színvonalú jövedelmezőség, amely megfelelő fedezetet nyújt a béremelésekre. Fontos feltétele a megbízható árkerzés, a vásárlók védelme, garancia a költségnövekedések áthárításával szemben. A belépés feltétele végül, hogy hatékony és összehangolt legyen a vállalat belüli anyagi ösztönzés. Vagyis az a végső cél, hogy az átlagosnál gyorsabb bérnövekedés a dinamikus teljesítményjavulásra épüljön.

Az ipari bérszabályozási kísérlet 1983-ban két modellel kezdődött. Az „A” csoportba sorolt vállalatok munkaerőadót, nyereségadót fizetnek. Adóznak az átlagkeresetek után is s fizetik a városi és a községfejlesztési hozzájárulást. A „B” csoportba besorolt vállalatok a felhasznált erőforrások és a nyereség után jövedelemadó, a dolgozók átlagkeresete után pedig kereseti adót fizetnek. Ez esetben sem csak a növekmény, hanem az éves kereset minden egyes forintja adóköteles. Végül 1984-ben megszületett a harmadik, a „C” variáció is, amelynél a kifizetett bérek után előre meghatározott feltételek szerint fizetik az adót.

Vezérlő elv az ésszerűség

Mindhárom modell közös vonása, hogy megszünteti a vállalati nyereség- és bérlerdekeltég elkülönültségét, kettősségét. Vagyis a bérfeljelteszt nem teszik külön mutatószám-tól függővé, nem is határolják be mereven növekedését. A munkabért a termelés, az értékesítés egyik költség tényezőjének tekintik, az anyag, az energiaköltséghez, a felhasznált eszközállomány terhehez hasonlóan. Ahogyan az anyag- és energiafelhasználás nincs külön szabályozva, ugyanúgy a bérfelhasználásban a kizárólagos vezérlő elv a gazdasági ésszerűség.

Vagyis lehet és érdemes jobban megfizetni a munkást, a műszakit, a vezetőt, ha a teljesítmény-növekedés révén a bérlköltségeknek (az adóterhek is figyelembe véve) nagyobb új érték a végeredmény. S a több érték nem feltétlenül több termék. A vállalati nyereséget lehet növelni anyag- és energiatakarékossgal, az eszközök jobb kihasználásával, értékesebb jobb minőségű, korszerűbb termék előállításával is. A gazdaság intenzív fejlesztése éppen ezeknek a minőségi tényezőknak a javítását feltételezi. Ettől függ az egész társadalmi, gazdasági haladásunk meggyorsítása, az áttérés arra a bizonyos új növekedési pályára.

Ki fizesse a számlát?

Ha ilyen jelentős előny, mondhatnánk a gazdaság sorsfordulója függ az ösztönzés új, merész lehetőségeitől, akkor miért nem határozottabban és előbb léptünk rá erre az útra? Először is ne legyenek illúzióink, ne abszolutizáljuk az anyagi ösztönzés szerepét;

segítheti az intenzív fejlesztés bonyolult és időigényes feladatainak megoldását, de csodákra nem képes. Másodszor: változatlanul gondot okoz a vállalati teljesítmények mérése. Csak a külpiacokon tapasztalható érdemi verseny, tárgyilagos értékelés. A hazai áralkuban a termelő, az eladó monopóliumhelyzete, diktátuma érvényesül. Harmadszor: a gazdálkodás költségérkenysége igen alacson színvonalú, a személyi jövedelmek feltornászására irányuló nyomás pedig igen erőteljes.

A gazdasági kormányzat érthető óvatossággal számolja fel a bérszabályozás elosztó (az árualap és a vásárlóerő közt összhangot teremtő) funkcióját. Mert elejét kívánja venni az indokolatlan — a teljesítménnyel nem arányos — bérláraklásnak, az inflációs hatásokrak. Hogy az áremelések révén az egész társadalom fizesse a vállalatok indokolatlan béremeléseinek a költségeit.

Az átállás gondjai

Vajon a vállalatok vezetői szintén kellő körültekintéssel vállalják és alkalmazzák az új feltételeket? Vagy csupán a régítől való szabadulás vezérli vállalkozásukat, mondván, hogy nem járhatnak rosszabbul? Ma még nehéz megnyugtató módon válaszolni. Egy év tapasztalata kevés. Akkor is, ha magasabb bérek mögött valós teljesítmény-növekedés állnak. Hiszen a már elért magasabb bérszintet az új feltételek közt nem kapják vissza ingyen a vállalatok. Eleget nyereség kell ahhoz az idén, jövőre és aztán is, hogy a már elért szintet megőrizhessük, sőt tovább fejleszthessük. A piackutatások, a prognózisok megalapozó kilátásai sem jelentenek elég garanciát, a nyereség tartalékolása szükséges. Eszen felül kell még nyereség a jövő megalapozására, fejlesztésére is.

Vannak olyan vállalatok — köztük igen jól működőek és magas színvonalon jövedelmezőek —, amelyek el sem tudják kezdeni az új fajta bérezést, mert növekvő nyereségüket teljes egészében lekötö az igénybevett fejlesztési hitelek törlesztése. És lesznek olyan vállalatok, amelyek elkezdheték ugyan a bérek dinamikusabb emelését, de menet közben — kellő nyereségfedezet hiányában — a már elért színvonalhoz képest visszalépsre kényszerülnek majd. És vannak máris olyan vállalatok, amelyek mindjárt az első évben „besoroltak”, mert önmagában csupán a több bértől vártak a hatásosabb ösztönzést, a jobb munkát, s nem igazították a belső érdekelt-ségi, elszámolási feltételeket a megnövekedett követelményekhez.

Azt mondják, igen sok vállalati gazdasági munkaközösségben példamutató a fegyelem, a szerveztség és a hozzáértés. Nem várnak mindent fentről, részt vesznek a szervezésben, ha valakinek éppen nincs munkája, az nem jegyzi az állásidőt, segít a társainak. S aki nem veszi fel a diktált tempót, azt kizsárolják maguk közül. Ilyen hatásos csoport-ösztönzésnek nincs már akadály a száz vállalatnál, 350 ezer dolgozóval, a főmunkaidőben sem.

KOVÁCS JÓZSEF